

DTÖ 9. BAKANLAR TOPLANTISI SONUÇLARI VE TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Bali Bakanlar Toplantısı öncesinde toplantı sonuçlarına ilişkin beklentiler asgari düzeydeydi. 2001 yılında başlayan Doha Turunda üye ülkeler arasında hiçbir konuda tam bir uzlaşmaya varılamamış olması Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün etkinliğinin sorgulanmasına yol açmıştı. Dünya ticaretinde ekonomik blokların ön plana çıkmaya başladığı bölgesel (*regional*) ticaret anlaşmaları, çok taraflı (*multilateral*) arayışlardan daha fazla gündeme geliyordu. Çok taraflı ticaret düzeninde 1994'te Uruguay Turunun tamamlanmasından bu yana kapsamlı bir iyileştirilme yapılamaması çok taraflı ticaret sistemine olan inancın her geçen gün azalmasına sebep oluyordu. Bu nedenlerle ciddi gelişmelerle sonuçlanması beklenmemekle beraber Bakanlar Toplantısında kısıtlı da olsa bir anlaşmaya varılması, gerek küresel ticaret sistemi için gerek DTÖ'nün güvenilirliği için önem taşımaktaydı.

Toplantıdan beklentilerin asgari düzeyde olması nedeniyle önceki müzakere süreçlerinde mesafe kat edilen ve olgunlaşan az sayıdaki hususun “erken hasat” şeklinde sonuçlandırılması bekleniyordu. Doha Turunda ele alınan temel konularda kapsamlı ilerleme sağlanamayacak olsa dahi en azından belirlenen dar gündem maddeleri üzerinden çalışılıp sonuca varılarak turun geleceği için umutların yeşermesi isteniyordu. Toplantı öncesinde, müzakere konuları üç ana başlık altında toplanmıştır: *Ticaretin kolaylaştırılması, tarım ve kalkınma*. Bunlara ek olarak önceden kararlaştırılan Yemen'in 160'inci üye olarak DTÖ'ye katılımı, toplantıda resmîyet kazanacaktı.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1301/Celal+Can+Ozatay>

Bakanlar Toplantısının ana konularından **Ticaretin kolaylaştırılması** alanında; gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması ve saydamlaştırılması, gümrük işlemlerinin otomasyonu, tarife reformları gibi hususlar ele alınmıştır. Ticaretin kolaylaştırılması denildiğinde; ticaret ve gümrük işlemlerinin modernizasyonu, işlemlerde aşırı bürokrasinin önüne geçilmesi (*cutting red tape*), gümrük çalışanlarının eğitimi, gümrük tesislerinin ve teknolojinin geliştirilmesi anlaşılmalıdır. Bazı durumlarda gelişme yolundaki ülkelerde (GYÜ) tek bir ihracat veya ithalat işlemi için 40'a varan sayıda gümrük belgesi gerekebilmesi gibi örnekler bu durumun önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Bali toplantısından bir hafta önce Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı notta ticaretin kolaylaştırılması konusunda olası bir uzlaşının etki analizi yapılmıştır. Analizde GYÜ'lerde ticaret prosedürlerinin maliyetinin toplam ticari işlem maliyetlerinin yaklaşık olarak %4-5'ine denk geldiği ortaya konmuştur. Analizde, etkili bir ticaret kolaylaştırma süreciyle, GYÜ'lerin ticaret maliyetlerinin yılda 325 milyar Euro civarında azaltılabileceği öngörülmüştür.²

120'den fazla ülkenin ticaret ve ekonomi bakanlarının katılımıyla gerçekleşen **Bakanlar Toplantısı sonucunda**, ticaretin kolaylaştırılması alanında mutabık kalınmıştır. Bu anlaşma, Uruguay turundan bu yana, 19 senedir DTÖ müzakereleri sonucu kabul görmüş ilk çok taraflı anlaşmadır. Anlaşmanın DTÖ sistemine somut katkılar sağlaması bakımından önemi ortadadır. Buna göre, gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi konusunda 20 alanda işbirliğini öngören hususlar kabul edilmiştir. Bunlar, bağlayıcı mutabakatlardır ve gelişmiş ülkeler (GÜ) GYÜ'lere teknik ve kapasite artırımı konusunda yardımcı olacaklardır.

Türkiye'nin AB ile olan Gümrük Birliği neticesinde, Türkiye'nin gümrük idareleri ile ilgili yaptığı düzeltmeler sonucunda Türk gümrük idareleri yöntem ve uygulamalarında Avrupa Birliği'ne önemli ölçüde uyum sağlanmıştı. Bu bakımdan, Türkiye'nin gümrük sisteminde ve uygulamalarında önemli bir değişiklik yapılmasına neden olmayacaktır. **Transit serbestisi**, ticaretin kolaylaştırılması alanında Türkiye açısından en önemli konudur. Türkiye, AB ile olan Gümrük Birliği ilişkisi ve 2023 vizyonundaki ihracat hedefleri nedeniyle, toplantıda özellikle bu konunun üzerinde ısrarcı olmuştur. Bu alanda Türkiye'nin çabalarıyla Bali Paketi'ne bir madde eklenmiştir. Türk ihracatçısının pazara girişte transit kotalar türünden tarife-dışı engellerle karşılaşması nedeniyle, Türkiye toplantılarda bu konunun üzerinde durmuştur. Türkiye'nin çabalarıyla metne ekletmeyi başardığı kısma göre; DTÖ'de, transit kotalarının kaldırılmasına yönelik bir anlayış vardır. Ekonomi Bakanlığı'nın basın açıklamasında belirtildiği üzere, DTÖ transit geçişte hizmete ilişkin alınanlar hariç geçiş izni karşılığı alınan ücretlere karşıdır, "transitte kota ve benzeri gönüllü kısıtlamaların uygulanamayacağı" belirtilmiştir. Bu husus, ücret karşılığı satılan

² Avrupa Komisyonu. (29 Kasım 2013). Ninth WTO Ministerial Conference (Bali, Indonesia, 3-6 December 2013) [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-1076_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1076_en.htm) [Basın Açıklaması]

transit geçiş belgelerinin DTÖ tarafından meşru görülmeyeceğine ilişkin DTÖ'nün anlayışını belirtmektedir.³

Tarım alanında gıda güvenliği önerisi, dış satım destekleri, tarife kota yönetimi ve genel hizmetler hususları, uzun müzakere edilen konular olmuştur. Toplantı öncesinde tarım konusunda müzakerelerin tıkanabileceği, hatta bu tıkanmanın bütün toplantıya etki etmesiyle genel bir tıkanma yaşanabileceğinden endişe ediliyordu. Tarım konusunda en çok üzerinde durulan konu gıda güvenliği başlığı altında ele alınan iç destekler konusu olmuştur. Hindistan'ın gündeme getirdiği, ülke için önemli olan gıda maddelerinin arzına yönelik yapılacak devlet desteğinin, ticareti kısıtlayıcı uygulama olarak kabul edilmemesini amaçlayan, yani bir anlamda devlet yardımları alanında bir muafiyet sağlanmasını öngören bu öneri G33 Ülkelerinin önerisi olarak ortaya çıkmıştır.

Tarım alanında varılan 4 yeni mutabakattan biri de bu konudur. Bir barış koşulu (*peace clause*) olarak nitelendirilen bu anlaşmayla, yeni bir anlaşma yapılana kadar Hindistan'ın önerisi kabul görmüştür. Daha açık bir ifadeyle, gıda güvenliği çerçevesinde, kamu stok programlarında DTÖ tarım anlaşmasında belirtilen iç destek taahhütlerini aşan ülkelere anlaşmazlıkların halli mekanizması kurallarından muafiyet getirilerek kolaylık sağlanmıştır. Buna karşılık ülkelere saydamlık yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülüğe göre, iç destekler anlaşmasından yararlanan GYÜ'ler gerekli bilgi ve istatistiksel verileri sağlamak zorundadır. 2017 yılında yapılacak 11. Bakanlar Toplantısı'na kadar bu konu üzerinde anlaşma sağlanması öngörülmektedir.

“Genel hizmetler” olarak adlandırılan müzakere konuları, kırsal kesimde kalkınmanın desteklenmesi ve yoksulluğun azaltılması amacı taşıyan, ticaret sapması yaratmayan “yeşil kutu” (*green box*) konuları olmuştur. Toplantıda mutabakata varılan bu konular tam olarak; arazi rehabilitasyonu, toprak muhafazası ve kaynak yönetimi, kuraklık yönetimi ve sel kontrolü, kırsal istihdam programları, mülkiyet hakkı tesisi ve çiftçinin yapılandırılması programlarıdır.

Tarım alanındaki mutabakatlardan diğer ikisi ise, tarım ürünleri tedarikinde tarife kotası uygulanmasına dair belge ve tarım ihracatında rekabet alanlarındadır. Uluslararası ticareti bozan bu durumlar yapılan anlaşmalarla tarım ürünleri ihracatçısı ülkelerin mağduriyetlerini giderecek şekilde ayrıntılı kullanım usullerine tabi kılınmıştır.

Türkiye, tarımdan geçimini sağlayan nüfusu toplam nüfusunun %24'ü olan bir ülke olarak bu anlaşmaları desteklemiştir. Özellikle G33 üyesi bir ülke olması nedeniyle, gıda güvenliği konusu Türkiye'yi daha fazla ilgilendirmektedir ve Türkiye, gelişmeleri olumlu karşılamaktadır.

Kalkınma alanında ise Doha “**Kalkınma**” Turunda gündeme gelen ve çoğunlukla en az gelişmiş ülkeleri (EAGÜ) ilgilendiren konular ele alınmıştır. Kalkınma başlığı altında mutabakata varılan konular; tercihli menşe düzenlemeleri, EAGÜ'lerin dünya hizmetler

³ Ekonomi Bakanlığı. (10 Aralık 2013). Bali Paketi ile dünya ticaretinin önündeki engellerin kaldırılmasında önemli yol alındı <http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=bakanlikofisi&bolum=arsiv> [Basın Açıklaması]

ticaretinde pazara girişlerinin desteklenmesi, özel ve lehte muamele hükümlerinin gözetimi ve son olarak da EAGÜ'lere tarifersiz kotasız pazar erişimi sağlanması olmuştur. Bu konudaki iyileştirmeler yoğun çaba (*best endeavour*) ibaresiyle kabul edilmiştir.

Bunlara ek olarak **pamuk** ihraç eden ülkelere ilişkin bir madde de 4 az gelişmiş Afrika ülkesini (Benin, Burkina Faso, Çad, Mali) yakından ilgilendirdiği için tarım konusunda değil de kalkınma alanında ele alınmıştır. C-4 ülkeleri olarak da bilinen bu ülkelerin en önemli doğal kaynağı pamuk olduğu için, ihracatlarının önemli bir kısmını pamuk oluşturmaktadır. C-4 ülkeleri, başta ABD olmak üzere GÜ uygulama ve sübvansiyonlarının pamuk fiyatlarının yapay olarak düşük seviyelerde kalmasına sebep olduğunu, bu nedenle pamuğa bağlı ekonomilerinin zarar gördüğünü belirtmişlerdir. Bu nedenle EAGÜ'lerden ihraç edilen pamuğa tarifersiz-kotasız pazar erişimi isteklerini dile getirmişlerdir.⁴ Bali Bakanlar Toplantısı'nda, EAGÜ'lerdeki pamuk sektörünün kalkındırılmasına ve EAGÜ'lerden ihraç edilen pamukta uygulanan tarife ve tarife-dışı engellere ilişkin mutabakata varılmıştır. İyileştirmeler bu konuda da yoğun çaba (*best endeavour*) ibaresiyle kabul edilmiştir.

Ayrıca **Yemen**'in 160'ıncı üye olarak DTÖ'ye katılımı konusunda müzakereler toplantıda son bulmuştur. 2000 yılında DTÖ'ye üyelik başvurusunda bulunan Yemen, Birleşmiş Milletler kriterlerine göre EAGÜ'lerin arasında yer almaktadır. Başvuru tarihinden bu yana, katılıma hazırlanmak için bir takım yasal ve kurumsal reformlar yapmıştır. Avrupa Komisyonu'nun basın açıklamasına göre, Yemen'in katılım paketini onaması için 6 ayı vardır. Onama tarihinden 30 gün sonra resmi olarak DTÖ'nün 160'ıncı üyesi olacaktır.⁵

Sonuç olarak, kısıtlı beklentilerle başlayan Bali Bakanlar Toplantısında ancak bu kısıtlı beklentiler karşılanabilmiştir. Bu bakımdan Bakanlar Toplantısı, çok taraflı ticaret sisteminin geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır. DTÖ'nün işlevselliği açısından soru işaretleri bir nebze de olsa giderilmiştir. 1994'teki Uruguay Turundan bu yana DTÖ'nün çok taraflı ticaret sisteminden hiçbir anlaşma çıkmamış olması, Doha Kalkınma Turunun geleceği açısından da soru işaretleri oluşturuyordu. Dokuzuncu Bakanlar Toplantısında, DTÖ'nün Doha Kalkınma Turunu tamamlayabileceğine ilişkin umut ışığı görülmüştür. Bali Bakanlar Bildirgesinde kabul edilen çalışma programı da bu konuya verilen önemi gözler önüne sermektedir. DTÖ'nün küresel ticaret açısından oynadığı hakim rol vurgulanmıştır, Bali Bakanlar Toplantısının Doha Turunun tamamlanması için önemli bir alt yapı oluşturacağı düşünülmektedir. Bali sonrası çalışma programında, sadece Doha Turuna değil DTÖ'nün diğer işlerine de bağlılık esası içinde olunacağı belirtilmiştir. Özellikle gıda güvenliği konusundaki geçici maddeye uzun süreli bir anlaşmayla sonuç alınmasının önemi vurgulanmıştır.⁶

⁴ ICTSD. (2013). "Bridges Special Edition | WTO Ministerial: Bali Package Hanging in the Balance" [Müzakere Bilgilendirmesi] <http://ictsd.org/downloads/bridgesweekly/bridgesweekly17-40.pdf>

⁵ Avrupa Komisyonu. (4 Aralık 2013). European Commission welcomes Yemen's accession to the World Trade Organisation [Basın Açıklaması] <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=997>

⁶ Washington Trade Daily. (9 Aralık 2013). 'Bali' Reached [Basın Açıklaması] <http://www.washingtontradedaily.com/>

Türkiye açısından bakıldığında ise, ithalata dayalı ihracat sistemiyle 2023 vizyonundaki ihracat hedeflerine ulaşabilmesi için çok taraflı sistemdeki gelişmeler önem taşımaktadır. Ticaretin kolaylaştırılması konusunda Türkiye'nin metne ekletmeyi başardığı transit geçiş kotalarına ilişkin ifadeler uluslararası planda bu konuya yaklaşım aksettirmesi bakımından önemlidir. Böylece pazara girişte, özellikle AB pazarlarına girişte Türk ihracatçısı rahatlatılmıştır. Ayrıca Türkiye, AB ile Gümrük Birliği anlaşmasının getirdiği yükümlülüklerden dolayı müzakerelerde cesaretlendirici bir tavır sergilemiştir. Türkiye'nin müzakerelere bu yaklaşımı "*sui generis*" konumu ile ilgilidir.⁷

Diğer taraftan G33 üyesi ülke sıfatıyla da Türkiye, gelişme yolundaki ülkeleri ve en az gelişmiş ülkeleri ilgilendiren anlaşmaları desteklemekte, tarım alanındaki ilerlemeleri olumlu karşılamaktadır. Türkiye'nin müzakerelerde tarım alanındaki tutumunun, tarımdan geçimini sağlayan nüfusun çokluğuyla da ilgisi vardır.

Bali sonuçları itibarıyla, Doha Turunda ve dünya ticaret sisteminde karşılaşılan tüm zorlukların yenildiği bir girişim olmamakla beraber, ileriye dönük karamsar havanın dağılmasında bir umut ışığı olmuştur.

---

⁷ Aran, Bozkurt. (2013). "Dünya Ticaret Örgütü Bali Bakanlar Toplantısına İlişkin Beklentiler ve Türkiye" (Değerlendirme Notu N201340).